

บทที่ ๑

บ้านโบราณสถาน... ตำนานแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย

ก่อนที่ “มหาอำมาตย์เอก พระยาสุรียานุวัตร” จะถึงแก่อนิจกรรม ได้สั่งไว้ว่า หากลูกหลานไม่สามารถดูแลบ้านหลังนี้ไว้ได้ ให้คืนแก่หลวงไป เพราะเป็นของที่ได้รับพระราชทานมา ภายหลังจากท่านถึงแก่อนิจกรรมประมาณ ๔-๕ ปี

(ราว พ.ศ. ๒๔๘๓-๒๔๘๔) คุณหญิงลิ้นจี่ ภรรยาของพระยาสุรียานุวัตรได้ขายที่ดินบางส่วนและบ้านหลังนี้ให้แก่รัฐบาล เนื่องจากท่านเป็นคนซื่อสัตย์ ทำมาหากินโดยสุจริตตลอดมา เมื่อถึงแก่อนิจกรรม จึงมีเงินเหลือให้ครอบครัวเพียง ๔,๐๐๐ บาท และรถเฟียตอีก ๑ คันเท่านั้น

จากบ้าน... สู่นักงาน

ในครั้งนั้น รัฐบาลได้ซื้อบ้านสุรียานุวัตรในราคา ๒ แสนบาท ทั้งที่ดินและบ้าน ไม่รวมที่ดินบริเวณที่เป็นตึกแถวและมีน้ำมันริมถนนกรุงเกษมในปัจจุบัน โดยตั้งเป็น **สำนักงานเทศบาลนครกรุงเทพมหานคร** หรือศาลาว่าการกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ซึ่งขณะนั้นเจ้าพระยารามราฆพ เป็นนายกเทศมนตรี และหลังจากที่สำนักงานเทศบาลนครกรุงเทพมหานครได้ย้ายไป จึงเป็นที่ตั้งของ **กรมโลหกิจ** หรือกรมทรัพยากรธรณี ในปัจจุบัน

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๓ เมื่อมีการก่อตั้ง**สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ** ได้มีการเสาะหาสถานที่ทำงานถาวรหลายแห่ง ซึ่งในเรื่องนี้อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คนแรกคือ นายสุนทร หงส์ลดารมภ์ กล่าวไว้ว่า เมื่อตอนซื้อพิจารณาว่าเป็นสถานที่ที่ใกล้ทำเนียบรัฐบาล ไปมาสะดวก เนื่องจากงานของ สศช. ต้องติดต่อและประสานงานกับทำเนียบรัฐบาล และที่สำคัญลักษณะของงานที่ต้องติดต่อใกล้ชิดกับนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี จึงได้ตัดสินใจซื้อตึกหลังนี้จากกรมโลหกิจมาเป็นที่ทำกร ส่วนในด้านราคาซื้อขายนั้น อดีตเลขาธิการ สศช. คนที่ ๗ คือ นายฤช สมบัติศิริ ซึ่งเป็นผู้บริหาร สศช. รุ่นแรกๆ เล่าว่า อาคารหลังนี้ซื้อมาในราคา ๓ ล้านบาท

นายสุนทร หงส์ลดารมภ์

บ้านสุริยานุวัตร จึงเป็นสถานที่ตั้งของ สศช. ตั้งแต่นั้นมาและเมื่อ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีได้มาเป็นประธานประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารสำนักงานของ สศช. ซึ่งเป็นอาคารสูง ๕ ชั้น รายรอบบ้านสุริยานุวัตร ในช่วงนั้นจึงเรียกกันว่า **“ตึกกลาง”** และต่อมาได้ใช้เป็นสถานที่ทำงานของหน่วยงานภายใน สศช.

นอกเหนือจากความทรงคุณค่าดังกล่าว ตึกสุริยานุวัตร
แห่งนี้ยังทรงคุณค่าด้านจิตใจและด้านประวัติศาสตร์ ดังนี้*

- เปรียบเสมือนอนุสรณ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระราชทานให้กับเสนาบดีซึ่งเป็นที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยทั้งในราชการงานเมืองและพระราชกรณียกิจส่วนพระองค์ อีกทั้งสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระราชทานทรัพย์เพื่อปลูกบ้านพัก

- เป็นที่พำนักอาศัยของพระยาสุริยานุวัตร บุรุษผู้สร้างคุณูปการอย่างใหญ่หลวงให้กับประเทศชาติ เป็นเวลาเกือบ ๓๐ ปี

- เป็นแหล่งกำเนิดหนังสือ **“ทรัพย์ศาสตร์”** และ **“เศรษฐศาสตร์-การเมือง”** ซึ่งเป็นตำราทางเศรษฐศาสตร์ภาษาไทยเล่มแรก

- ที่สำคัญคือ เป็นที่ทำงานของผู้ซึ่งทำหน้าที่ให้ความเห็น เสนอนโยบายทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศมาตั้งแต่ต้น คือ ตั้งแต่สมัยพระยาสุริยานุวัตรซึ่งเป็นรัฐมนตรีทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาอาวุโสของรัฐบาล และหลังจากนั้นเป็นที่ทำงานของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งต่อมาเป็น สศช. ตราบจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานกิตติบัตร รางวัลอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี ๒๕๓๖ แก่ สศช. โดยการคัดเลือกของสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

* จากหนังสือ **“พระยาสุริยานุวัตร (รัฐ) บุรุษที่ถูกจงใจทำให้ถูกลืม”**

หลังจากนั้น ในวันที่ ๑๐ และ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ กรมศิลปากรได้เข้ามาสำรวจเพื่อวิเคราะห์และจัดทำรายงานประกอบการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้บ้านสุริยานุวัตรเป็นโบราณสถานแห่งชาติที่ได้อนุรักษ์ไว้ต่อไป

การบูรณะซ่อมแซม

สศช. ได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมตึกสุริยานุวัตรครั้งใหญ่รวม ๒ ครั้ง โดยครั้งแรกดำเนินการในสมัย ดร.พิสิฎฐ ภัคเกษม เป็นเลขาธิการ สศช. และครั้งที่ ๒ ในสมัย ดร.อำพน กิตติอำพน เป็นเลขาธิการ สศช.

เนื่องจากตึกสุริยานุวัตรอยู่ในระหว่างขึ้นทะเบียนรอกการประกาศให้เป็นโบราณสถานแห่งชาติที่ต้องอนุรักษ์ การบูรณะซ่อมแซมจึงต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากร ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และหากอาคารโบราณสถานนั้นๆ ตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งหน่วยราชการครอบครอง หน่วยราชการนั้นจะต้องเป็นผู้จัดทำงบประมาณในการบูรณะตามระเบียบที่กรมศิลปากรกำหนด และบริษัทที่มารับเหมาต้องจดทะเบียนกับกรมศิลปากรก่อน เนื่องจากมีความจำเป็นต้องใช้ช่างที่มีความชำนาญในการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานโดยเฉพาะ

ดังนั้น ในการบูรณะครั้งแรก สศช. จึงของบประมาณทั้งสิ้น ๙,๔๐๐,๐๐๐ บาท โดยกรมศิลปากรได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดจ้าง และมีเจ้าหน้าที่ของ สศช. ร่วมเป็นกรรมการ ใช้ระยะเวลาดำเนินการ ๑ ปีเศษ คือในช่วง ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยมี การบูรณะ ดังนี้

- เปลี่ยนและซ่อมแซมโครงหลังคาตลอดจนซ่อมและเปลี่ยนกระเบื้องหลังคาที่ชำรุด
- ซ่อมฝ้าเพดานภายนอกและภายในที่ชำรุด ติดเชิงชายไม้คิ้วและบัวที่ประดับฝ้า ซ่อมและกันความชื้นห้องใต้ดิน ซ่อมพื้นไม้เดิมที่ชำรุดและปรับแต่งใหม่
- กันความชื้นกำแพงโดยรอบ ซ่อมสกัดผนังปูนภายในฉาบแล้วก่ออิฐ ติดตั้งวงกบ กันห้องใหม่ ปรับปรุงห้องน้ำ โดยการก่ออิฐฉาบปูน
- สกัดผนังภายนอกออก แล้วฉาบผิวภายนอก
- ทำกันซึมหลังคาตาดฟ้า เดินสายไฟภายใน ติดบานประตู-หน้าต่าง ซ่อมแซมบานประตูหน้าต่างที่ชำรุดจนใช้งานได้ ปูพื้นห้องน้ำ และติดตั้งหินอ่อนที่ผนังห้องน้ำ ติดตั้งสุขภัณฑ์และขัดลอกสีเกาออก
- ติดตั้งบัวปูนบันไดประตูหน้าต่าง และลายปูนบันไดต่างๆ ซ่อมแซมพื้นกระเบื้องทางเท้า
- ติดตั้งดวงโคมไฟฟ้า ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ
- ทาสีอาคารเป็นสีควันบุหรี

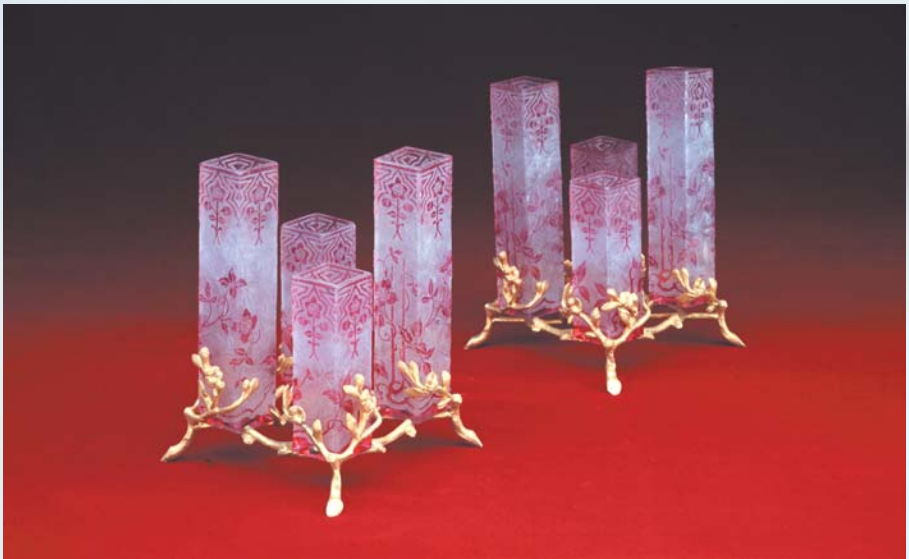

ภาพพระยาสุรียานุวัตรกลับคืนสู่บ้าน ๙

การบูรณะบ้านสุรียานุวัตรในครั้งแรกนี้ ดร.พิสิฏฐ ภัคเกษม เลขาธิการ สศช. ในสมัยนั้น ได้มีนโยบายปรับปรุงให้อยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด และให้สืบหาทายาทของ “พระยาสุรียานุวัตร” ซึ่งในที่สุดได้พบและได้รับฟังคำบอกเล่าจาก นางประชงค์ บุณนาค สะใภ้ของพระยาสุรียานุวัตรซึ่งขณะนั้นอยู่ในวัย ๘๓ ปี และนับว่าเป็นทายาทใกล้ชิดเพียงคนเดียวที่ยังมีชีวิตอยู่ เนื่องจากบุตรและธิดารวม ๗ คนได้ถึงแก่กรรมหมดแล้ว และทุกท่านไม่มีทายาทเลย

ในโอกาสที่ สศช. ครบรอบ ๔๒ ปี เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ นางประชงค์ บุณนาค ได้มอบ “ภาพเหมือนพระยาสุรียานุวัตร” เขียนด้วยสีน้ำมันขนาดใหญ่โดยจิตรกรชาวอิตาลีเขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ ให้กับ สศช. ซึ่งมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อ สศช.

นอกจากนี้ นางประชงค์ยังได้มอบ
เครื่องใช้ส่วนตัวอื่นๆ อันจัดทำอย่างประณีตยิ่ง
และประมาณค่ามิได้ เพราะเป็นสิ่งของที่นำ
ติดตัวพระยาสุรียานุวัตรมาจากต่างประเทศ
เมื่อครั้งกลับจากการเป็นอัครราชทูต และ
ของใช้แต่ละชิ้นมีอายุมากกว่าร้อยปี
เช่น กระจกเงารอบทองสูง ๒ เมตร
แจกันฐานทอง ชุดน้ำชาเครื่องเงิน
ของเยอรมัน ชุดจานกระเบื้องสำหรับ
รับประทานอาคารค่า ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่
มีตราประจำตัว หรือชื่อของพระยาสุรียานุวัตร
พิมพ์หรือสลักไว้ด้วย

นางประชงค์ บุนนาค

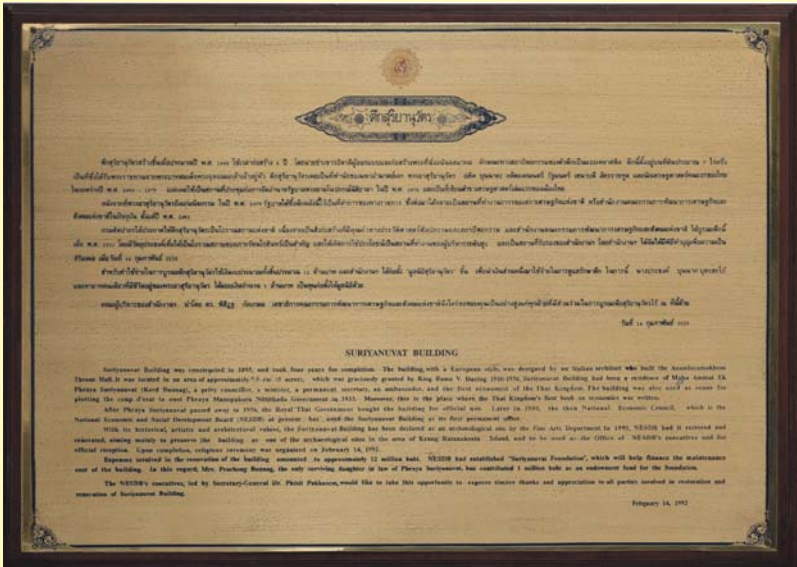
ทายาทใกล้ชิดคนสุดท้ายของพระยาสุรียานุวัตร

นางประชงค์ บุนนาค เป็นบุตรสะใก่อและทายาทใกล้ชิดคนสุดท้ายของพระยาสุรียานุวัตร โดยท่านแต่งงานกับคุณประจวบ บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข บุตรชายคนสุดท้ายของพระยาสุรียานุวัตร และอยู่ดูแลพระยาสุรียานุวัตรจนถึงแก่อนิจกรรม

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔-๒๕๓๕ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีโอกาสต้อนรับนางประชงค์ บุนนาค ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เยี่ยมชมตึกสุรียานุวัตร และในโอกาสนี้เอง นางประชงค์ ได้มอบภาพเหมือนพระยาสุรียานุวัตร และสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวซึ่งมีอรรถประโยชน์ค่าได้ของพระยาสุรียานุวัตรกลับคืนมาสู่บ้านสุรียานุวัตรอีกครั้ง นอกจากนี้ ได้มอบเงินจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ให้แก่ สศช. ก่อตั้งมูลนิธิพระยาสุรียานุวัตร สำหรับใช้ในการบำรุงรักษาตึกสุรียานุวัตร และเพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่บุตรหลานพนักงานและลูกจ้าง ของ สศช.

จากกุศลเจตนาและศรัทธาที่ นางประชงค์ บุนนาค มีต่อ สศช. ซึ่งเป็นส่วนราชการสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นตริตาภรณ์มงกุฎไทย ในฐานะเป็นผู้ที่ทำความคุณประโยชน์แก่ราชการ เป็นผู้มีความดีคุณธรรมและจริยธรรม สมควรได้รับการยกย่อง

นางประชงค์ บุนนาค ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ รวมอายุได้ ๙๔ ปี

ชื่อทางการว่า “ตึกสุริยานุวัตร” ☸

ภายหลังจากการซ่อมแซมบูรณะเสร็จสิ้นลงแล้ว คณะผู้บริหาร สศช. เห็นพ้องต้องกันให้ตั้งชื่ออาคารนี้ว่า **“ตึกสุริยานุวัตร”** เพื่อเป็นเกียรติและเป็นการรำลึกถึงพระยาสุริยานุวัตรอดีตเจ้าของอาคารนี้ และเห็นควรให้ใช้อาคารนี้เป็นที่ทำงานของผู้บริหารระดับสูง และรับรองผู้มาเยือน สศช.

เมื่อการบูรณะซ่อมแซมเสร็จสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีการดูแลรักษาให้คงสภาพไว้ สศช. จึงได้ตั้งคณะกรรมการทำงานดูแลบำรุงรักษาอาคารสุริยานุวัตรและหาทุนเพื่อใช้ในการดูแลรักษาอาคารต่อไป และเป็นที่น่ายินดีที่มีภาคเอกชนหลายหน่วยงานได้บริจาคเงินให้ สศช. เพื่อปรับปรุงอาคารแห่งนี้ในระยะยาวต่อไป

จากตึกสำนักงาน... สู่งานเป็นพิพิธภัณฑ์ 🏛️

หลังจากการบูรณะครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ สศช. ได้ใช้อาคารสุริยานุวัตรเป็นที่ทำงานของผู้บริหารระดับสูงมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่ง ดร.อำพน กิตติอำพน เข้ามาดำรงตำแหน่งเลขาธิการ สศช. เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ศึกษาประวัติของอาคารอย่างลึกซึ้ง และได้อ่านตำรา **“ทรัพย์สินศาสตร์”** ทั้ง ๓ เล่ม ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอาคาร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณูปการของ **“พระยาสุริยานุวัตร”** ที่มีต่อประเทศไทย จึงดำริให้บูรณะตึกสุริยานุวัตรและจัดทำเป็น **“พิพิธภัณฑ์สุริยานุวัตรเพื่อการพัฒนาประเทศ”** ขึ้น

การปรับปรุงและบูรณะเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งการเรียนรู้

สศช. จึงได้ดำเนินการปรับปรุงตึกสุริยานุวัตรเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ สถานที่ที่แสดงถึงเกียรติประวัติคุณความดีของพระยาสุริยานุวัตร และความเป็นมาของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ใช้งบประมาณทั้งสิ้น ๕,๘๐๔,๓๓๙ บาท โดยในการปรับปรุงครั้งนี้ เลขธิการ สศช. ให้ความสนใจดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งจากการตรวจสอบสีดั้งเดิมของอาคาร พบว่าเป็นสีเหลืองจำปา ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ทั้งนี้ ใช้เวลาในการดำเนินการตั้งแต่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยมีการบูรณะสรุปได้ดังนี้

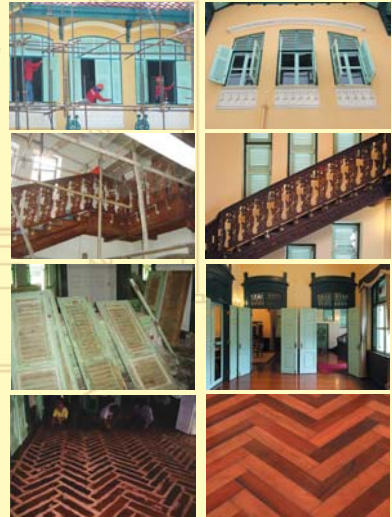
- ซ่อมหลังคา โดยรื้อกระเบื้องหลังคาเดิมออก และปูกระเบื้องใหม่ เสริมความมั่นคงของโครงสร้าง ปรับซ่อมท่อและเปลี่ยนรางน้ำฝน
- ซ่อมผนัง สกัดปูนฉาบผนังภายใน-ภายนอก ปูนก่อที่หมดสภาพให้สกัดออก ทำความสะอาด แล้วอุดด้วยปูนใหม่ ผนังส่วนที่เป็นเหล็ก ซ่อมรักษาเหล็กเสริมและท่อน้ำยากันสนิม
- ซ่อมแซมฝ้าชายคาและฝ้าเพดาน ชัดผิวสีและทำสีใหม่
- ซ่อมแซมซุ้มโค้งหน้าอาคาร โดยการอุด ปะติดต่อ โดยใช้ไม้ที่มีขนาดเท่าของเดิม ฉลุตกแต่งในส่วนที่ขาดหาย

- พื้นไม้ปาร์เกต์ให้ตรวจสอบโครงสร้างพื้นและส่วนประกอบทั้งหมด ซ่อมไม้ที่ชำรุดหรือเปลี่ยนใหม่ด้วยไม้ของเดิม
- ซ่อมแซมบันได ประตูและหน้าต่างทั้งภายในและภายนอกอาคาร
- ซ่อมแซมทำความสะอาดอุปกรณ์บานประตู-หน้าต่าง ระบบไฟฟ้าและดวงโคมทั้งหมด ส่วนที่ชำรุดให้ติดตั้งใหม่ทดแทนที่มีรูปแบบใกล้เคียงของเดิม
- ปรับปรุงระบบสุขาภิบาลและระบบระบายน้ำรอบอาคาร
- ปรับปรุงพื้นที่ว่างรอบอาคารและสวนหย่อม

- ซ่อมแซมส่วนตกแต่งอาคาร คัดลอกลายปูนปั้นเชิงผนัง ปูนปั้นประดับอาคาร คิวบัวปูนปั้นและปูนปั้นฝ้าเพดานทั้งหมด
- โครงไม้ประดับผนังอาคารภายใน-ภายนอก ลอกสีเดิมออกทั้งหมด ขัดผิวให้เรียบ ซ่อนตัวไม้ชำรุดโดยวิธีปะ อุด ตัดต่อ หรือเปลี่ยนใหม่ด้วยไม้ชนิดเดิม แล้วยัดฝังให้แน่นอย่างของเดิม
- ไม้สักที่กรุภายในอาคาร รื้อออกและทำใหม่ทั้งหมด

พบภาพเหมือนธิดาพระยาสุรียานุวัตร

จากการบูรณะตึกสุรียานุวัตรครั้งนี้ ได้พบภาพเขียนสีน้ำมันของนางสาวลินจง ซึ่งเป็นธิดาของพระยาสุรียานุวัตร โดยในระหว่างขั้นตอนการขุดลอกสีผนังบริเวณบันได ได้ยกกระจกที่นางประชงค์มอบให้ดังกล่าวออก พบว่าด้านหลังของกรอบไม้บานกระจกถูกปลวกกินจนได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก และขณะที่ถอดกระจกออกนั้น ปรากฏว่าได้พบภาพเขียนจิตรกรรมอยู่ด้านหลังกรอบไม้ ซึ่งตรงกับคำบอกเล่าของนางประชงค์ บุนนาค ว่ามีภาพนางสาวลินจงอยู่ด้านหลังของกระจก ขอให้รักษาไว้ให้ดี วาดโดยจิตรกรชาวอิตาลีคนเดียวคนที่วาดภาพพระยาสุรียานุวัตร

ภาพเขียนสีน้ำมันดังกล่าววาดบนผ้าใบขนาด ๘๐ x ๑๓๐ เซนติเมตร สศข. ได้ส่งมอบภาพให้กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมสำนักโบราณคดี กรมศิลปากร ซ่อมแซมเสร็จเรียบร้อย และจำลองมาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ซึ่งจะกล่าวถึงในบทถัดไป

กาลิเลโอ คินี
เดินทางเข้ามาทำงาน
ในประเทศไทยช่วง
พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๕๖

ทั้งนี้ หัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรม คาดว่าผู้วาดภาพนี้ น่าจะชื่อ **“กาลิเลโอ คินี”** (Galileo Chini) ซึ่งเป็นจิตรกรที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้ามาวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งหมดภายในพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากในช่วงเวลานั้น จึงนับเป็นสิ่งมีค่าอย่างยิ่งชิ้นหนึ่งของ สศข.

